

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

UITVOERINGSAGENDA FARO

WERKDOCUMENT PROJECT SAMEN WERKEN
AAN PARTICIPATIE IN DE ARCHEOLOGIE

Participatie en archeologisch onderzoek

WIE DOET WAT? WIE MAG WAT?
EN WAT MAG ER NIET?

februari 2025

Inhoud

Hand-out	5
Toelichting	7
Relevante verdragen en wetten	8
Onderzoek aan het bureau	9
Onderzoek in het laboratorium	10
Onderzoek onder water	11
Onderzoek in het veld	12
Opgravingsverbod en verplichte certificering	12
Archeologisch onderzoek in het veld waarbij de bodem intact blijft	12
Regulier archeologisch onderzoek	12
Uitzondering opgravingsverbod	12
Uitzondering opgravingsverbod archeologisch onderzoek met een metaaldetector	13
Uitzondering opgravingsverbod archeologisch onderzoek op terreinen waarvan het bevoegd gezag heeft vastgesteld dat archeologisch onderzoek niet nodig is	13
Eigendom van de vondsten	14
Bijlage 1 Juridische begrippenlijst	15

Hand-out

Archeologisch onderzoek: Wie mag wat?

Onderzoek aan het bureau

Wat? Analyse van (hoogte-, historische) kaarten, satellietbeelden, (lucht)fotografie, archeologische rapporten, archeologische informatiesystemen

Door wie? Iedereen

Voorwaarden? Geen

Onderzoek in het laboratorium

Wat? Vondstverwerking, vondstdeterminatie, monsterverwerking, monsteranalyse, conservering, restauratie

Door wie? Iedereen

Voorwaarden?

- Hiervoor is altijd toestemming nodig van de beheerder van de vondsten. De beheerder bepaalt wie, wat en hoe;
- Bij lopende onderzoeken/opgravingen is de beheerder een gecertificeerd opgravingsbedrijf of opleidingsinstituut;
- Bij vondstmateriaal dat al in een depot ligt bepaalt het depot wie, wat en hoe;
- Eigen vondstmateriaal onderzoeken? Neem dan contact op met het laboratorium.

Onderzoek onder water

Wat? Kleine onderzoekshandelingen onder water

Door wie? Verenigingen van vrijwilligers in de maritieme archeologie, die het behouden en beoefenen van archeologie als statutair doel hebben

Voorwaarden?

- Hiervoor moet een ontheffing worden aangevraagd. Om deze te krijgen moet vooraf een plan van aanpak ter goedkeuring worden voorgelegd aan de RCE;
- Het mag niet op het wrak van een oorlogsschip of militair vliegtuig, op gemeentelijke, provinciale of rijksmonumenten, of bij opgraving door een certificaathouder of universiteit;
- Op andere locaties kan de ontheffing van het opgravingsverbod alleen worden verleend voor:
  - a. het meenemen van een archeologische vondst die acuut wordt bedreigd door natuurlijke processen;
  - b. het meenemen van een archeologische vondst die dient ter identificatie van het archeologisch monument (= de vindplaats); of
  - c. het verrichten van kleinschalige onderzoekshandelingen met zeer beperkte gevolgen voor de archeologische waarde.

Wat? Magneetvissen of zoeken met een metaaldetector onder water

Door wie? Niemand! Het is volgens de Erfgoedwet verboden om onder water archeologische vondsten te verplaatsen of te verwijderen

Voorwaarden? Er zijn geen uitzonderingen op dit verbod

Wat? (regulier) Archeologisch onderzoek onder water

Door wie? Certificaathouder archeologie protocol waterbodems

Voorwaarden?

- Op professionele wijze opgraven, uitwerken en conserveren: Conform SIKB BRL 4000 Archeologie;
- Onderzoek melden in Archis: bij aanvang en binnen twee weken na afronding de eerste bevindingen;
- Na twee jaar vondsten, documentatie en rapportage opleveren aan bevoegde instanties;
- Voor iedereen die meeduikt geldt Arbo-wetgeving: een professioneel duikcertificaat en beroeps medische keuring; Voor studenten is een uitzonderingsregeling voor lichte onderzoekshandelingen: geen professioneel duikcertificaat nodig, wel beroeps medische keuring.

Onderzoek in het veld

Waarbij de bodem intact blijft

Wat? Veldkartering, remote sensing-onderzoek zoals grondradar, magnetometer, sonar etc.

Door wie? Iedereen

Voorwaarden?

- Betredingstoestemming van de eigenaar van de grond is noodzakelijk,
- Meldingsplicht van archeologische vondsten en sporen:
Bij de RCE: <https://formulier.cultureelerfgoed.nl/archis/vondstmeldingsformulier>

Waarbij de bodem wordt geroerd

Wat? Zoeken met een metaaldetector

Door wie? Iedereen

Voorwaarden?

Metaaldetectie mag niet:

- op een gemeentelijk, provinciaal of rijksmonument;
- in gebieden waar de gemeente een metaaldetectieverbod heeft ingesteld (vastgelegd in een APV of Omgevingsplan);
- tijdens een opgraving door certificaathouder of universiteit;
- onder water, en ook magneetvissen is verboden.

Op alle andere locaties mag het wel onder voorwaarden:

- Tot maximaal 30 cm in de bodem;
- Betredingstoestemming van terreinbeheerder of eigenaar is noodzakelijk;
- Meldingsplicht bij archeologische vondsten:
via PAN: <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public/melden>
via RCE: <https://formulier.cultureelerfgoed.nl/archis/vondstmeldingsformulier>

Wat? Archeologisch onderzoek (booronderzoek, proefsleuven, proefputten, opgraving) op terreinen waarvan de gemeente heeft vastgesteld dat nader archeologisch onderzoek niet is vereist

Door wie? Vereniging die het behouden en beoefenen van archeologie als statutair doel heeft

Voorwaarden?

- De gemeente dient specifiek ten aanzien van dat gebied het besluit tot geen nader archeologisch onderzoek te hebben genomen, bijvoorbeeld in de vorm van een omgevingsvergunning of een vergelijkbaar besluit (een vrijstelling op basis van een verwachtingswaarde in het omgevingsplan is niet voldoende);
- Het onderzoek moet worden gemeld in Archis: bij aanvang en binnen twee weken na afronding van het veldwerk de eerste bevindingen;
- Alle handelingen en vondsten worden gedocumenteerd, alle vondsten worden geconserveerd en er wordt een rapport met de resultaten van de handelingen opgesteld;
- De geconserveerde vondsten en bijbehorende documentatie worden binnen twee jaar overgedragen aan een archeologisch depot;
- De rapportage wordt binnen twee jaar opgesteld en overgedragen aan de gemeente, de RCE en het archeologisch depot;
- Het is voor archeologieverenigingen niet verplicht de SIKB BRL 4000 Archeologie (KNA) te volgen;
- Het mag niet ter vervanging van professioneel archeologisch onderzoek, dus niet in opdracht van een derde partij.

Wat? (regulier) Archeologisch onderzoek (booronderzoek, proefsleuven, proefputten, opgraving)

Door wie? Certificaathouder archeologie

Voorwaarden?

- Op professionele wijze opgraven, uitwerken en conserveren: Conform SIKB BRL 4000 Archeologie;
- Het onderzoek moet worden gemeld in Archis: bij aanvang en binnen twee weken na afronding veldwerk de eerste bevindingen;
- Binnen twee jaar worden geconserveerde archeologische vondsten, documentatie en rapportage opgeleverd aan de bevoegde instanties.

Toelichting

Dit document beschrijft wie er in Nederland volgens de wet- en regelgeving welk type archeologisch onderzoek mag doen, en onder welke voorwaarden (het Caraïbisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden is hier niet in meegenomen). Ook gaat dit document in op aanverwante zaken zoals eigendom en certificeringsplicht. We gaan in dit document uit van de juridische definities van cultureel erfgoed en archeologisch onderzoek zoals beschreven in de Erfgoedwet en Omgevingswet. Er zijn ook andere definities en begripsbepalingen mogelijk. In bijlage 1 zijn de juridische definities van de relevante termen opgenomen zoals

die zijn beschreven in het verdrag van Valletta, het verdrag van Faro, de Erfgoedwet en betrokken regelgeving.

Dit document is geschreven ter ondersteuning van het project 'Samen werken aan participatiemogelijkheden in de archeologie' waarin verschillende partijen uit de archeologische sector in Nederland participeren waaronder de AWN, Saxion, UvA, DomUnder, RCE, OCW, vakberaad archeologie van het IPO, Jobbe Wijnen Erfgoed en Archeologie, Bureau Archeologie en Toekomst.

Relevante verdragen en wetten

De wetten en regels over archeologisch erfgoed in Nederland zijn gebaseerd op Europese verdragen. De belangrijkste worden hieronder kort beschreven.

Het verdrag van Granada uit 1985 streeft naar behoud, bescherming en onderhoud van archeologische monumenten.

Het verdrag van Valletta uit 1992 verplicht de betrokken partijen tot behoud van archeologisch erfgoed voor wetenschap en maatschappij, bij voorkeur ter plaatse. Tevens moeten er regels worden gesteld ten aanzien van: opgraving op professionele en wetenschappelijke wijze; metaaldetectie; behoud, bescherming, instandhouding en conservering van vondsten en vindplaatsen; opname van archeologie in het ruimtelijk proces; financiering van onderzoek en onderhoud; toegankelijkheid en uitwisseling van archeologische informatie en bewustwording bij het brede publiek. Beide verdragen hebben geleid tot de Monumentenwet (1988) en de Wet op de archeologische monumentenzorg (2006), welke sinds 2016 deels zijn opgenomen in de Erfgoedwet en, vanaf 2024, in de Omgevingswet.

In januari 2024 heeft Nederland **het verdrag van Faro** uit 2005 ondertekend. Het verdrag stelt dat iedereen, individueel of collectief, het recht heeft de voordelen van het cultureel erfgoed te ondervinden en bij te dragen aan de verrijking ervan;

en dat beperking van dat recht alleen mag voortvloeien uit de democratische noodzaak om het publieke belang en de rechten en vrijheden van anderen te beschermen. Het verplicht partijen onder andere rekening te houden met de waarde die door elke erfgoedgemeenschap wordt gehecht aan het cultureel erfgoed waarmee zij zich identificeert, de rol van vrijwilligersorganisaties te erkennen, zowel als partners bij activiteiten en als constructieve critici van beleid voor cultureel erfgoed; en stappen te nemen om toegang tot het cultureel erfgoed te verbeteren, met name voor jongeren en mensen in een achtergestelde positie. En ook wettelijke, financiële en professionele kaders te ontwikkelen die gezamenlijke actie door publieke autoriteiten, deskundigen, eigenaren, investeerders, ondernemingen, niet-gouvernementele organisaties en het maatschappelijk middenveld mogelijk maken; innovatieve werkwijzen te ontwikkelen voor samenwerking tussen de publieke autoriteiten en andere actoren en vrijwillige initiatieven die de rol van de overheid aanvullen te respecteren en aan te moedigen. Naast bovenstaande verdragen zijn er nog andere verdragen en internationale afspraken van toepassing op de omgang met cultureel erfgoed, zoals bijvoorbeeld de VN-verklaring over de rechten van inheemse volken (UNDRIP, 2007), het Europees Landschapsverdrag (2000) en het Europees Cultureel Verdrag (1954).

Onderzoek aan het bureau

Er is veel archeologische informatie beschikbaar, bijvoorbeeld uit opgravingen uit het verleden, rapportages van onderzoeken en artikelen over archeologische vondsten. Maar ook op historische kaarten, hoogtekaarten, satelliet- en dronebeelden en oude en moderne luchtfoto's is relevante informatie m.b.t. archeologische vindplaatsen beschikbaar. De informatie is echter gefragmenteerd. Om van alle verschillende puzzelstukjes verhalen over het verleden te maken, is onderzoek nodig. Dit type onderzoek is niet voorbehouden aan een bepaalde groep, iedereen kan en mag dit uitvoeren.

Onderzoek van achter het bureau kan van groot belang zijn. Niet alleen omdat het leidt tot mooie en inspirerende verhalen over het verleden, ook omdat op basis van dit type onderzoek kan worden bepaald of een terrein archeologisch waardevol is of kan zijn. Op basis van onder andere dit type onderzoek kunnen overheden beslissen of een terrein wel of niet op een archeologische (verwachtings)waardekaart wordt gezet en of bij ruimtelijke ingrepen er wel of niet archeologisch onderzoek moet plaatsvinden. Het kan zelfs leiden tot aanwijzing als archeologisch rijksmonument. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden van overheden m.b.t. archeologie zijn vastgelegd in de Omgevingswet die op

1 januari 2024 in werking is getreden. Dit type onderzoek is van belang voor het meedoen, meedenken en meebeslissen over archeologie door vrijwilligers.

In de Beoordelingsrichtlijn 4000 Archeologie en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie is een protocol Bureauonderzoek opgenomen. <https://sikb.nl/archeologie/richtlijnen/brl-sikb-4000> In dit protocol wordt door beroepsarcheologen (vertegenwoordigd in het Centraal College van Deskundigen Archeologie) een standaard werkwijze beschreven die recht doet aan het wetenschappelijke en maatschappelijke belang van archeologisch onderzoek. Deze werkwijze is niet verplicht, maar wel aan te raden om te gebruiken. Onder de Omgevingswet kan informatie over archeologische vindplaatsen namelijk alleen worden gebruikt voor het opnemen van regels over archeologie in het omgevingsplan als die informatie goed onderbouwd is. Het zal moeten gaan om bekende, of aantoonbaar – op basis van archeologische, bodemkundige of historische informatie – op een locatie te verwachten archeologische monumenten (niet perse zijnde rijksmonumenten). Bureauonderzoek kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Onderzoek in het laboratorium

Archeologische ontdekkingen worden niet alleen gedaan achter de computer of bij opgravingen, maar ook in het laboratorium of de werkplaats na afloop van veldonderzoek. Het gaat hier om verwerking van de vondsten en (grond)monsters. Denk bijvoorbeeld aan het wassen, wegen, meten en registreren van aardewerkscherven, zeven van monsters en uitsorteren van de inhoud daarvan. Maar ook determinatie van de verschillende vondstgroepen en, bijvoorbeeld bij aardewerk, het passen van scherven en restaureren van potten. De analyse en rapportage van alle bevindingen hoort ook hierbij.

In de Beoordelingsrichtlijn SIKB 4000 Archeologie en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie wordt de werkwijze met betrekking tot verwerking en uitwerking van de vondsten en monsters beschreven, waarvan Nederlandse beroepsarcheologen (vertegenwoordigd in het Centraal College van Deskundigen Archeologie) van mening zijn dat het de juiste is met het oog op het wetenschappelijk en maatschappelijke belang van archeologisch onderzoek. <https://sikb.nl/archeologie/richtlijnen/brl-sikb-4000>

Certificaathouders zijn voor het behoud van hun certificaat verplicht zich aan deze werkwijze te houden. Vondsten en monsters die zijn gevonden tijdens archeologisch onderzoek zijn tot aan oplevering van het opgravingsrapport en de (geconserveerde) vondsten de verantwoordelijkheid van de certificaathouder. Deze bepaalt wie de uitwerking doet en op welke wijze. De certificaathouder houdt zich hierbij aan de afspraken die voorafgaand zijn vastgelegd in het archeologisch

Programma van Eisen. Dit PvE is akkoord bevonden door het bevoegd gezag en de opdrachtgever van het onderzoek en overlegd met het archeologisch depot als (vertegenwoordiger van de) eigenaar van de vondsten.

Archeologisch vondstmateriaal dat tijdens een (illegale) archeologische opgraving is gevonden is eigendom van de provincie (of van de gemeenten in het geval er een gemeentelijk archeologisch depot is), ook wel deponhouder genoemd. In archeologische depots liggen soms ook vondsten van oude opgravingen die om uiteenlopende redenen nog niet zijn uitgewerkt. Vrijwilligers kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de verwerking, determinatie, analyse en rapportage van dergelijke vondsten. Onder welke voorwaarden dit plaatsvindt, bepaalt de eigenaar van de vondsten, oftewel de deponhouder.

Er is echter ook archeologisch vondstmateriaal dat op een andere manier is gevonden en dat daarom geen eigendom is van de provincie (of gemeente). Bijvoorbeeld vondsten die bij toeval zijn gedaan, of die met een metaaldetector in de bovenste 30 cm van de bodem zijn aangetroffen, of vondsten die op een akker zijn gevonden zonder dat daarvoor gegraven hoefde te worden. De vinder kan zelf bepalen wat hij met de vondst doet, en dus ook wie de eventuele verwerking doet en op welke wijze. Hierbij moet een vinder zich wel aan twee voorschriften houden: archeologische vondsten moeten gemeld worden bij de minister van OCW (RCE; in Archis of PAN), en gedurende zes maanden beschikbaar blijven voor wetenschappelijk onderzoek.

Onderzoek onder water

Ook onder water ligt veel archeologisch erfgoed. Dit kan maritieme resten betreffen zoals scheepswrakken en resten van havens, kades, bruggen en pakhuizen. Maar ook sporen die niets met scheepsvaart van doen hebben zoals begraven landschappen uit het mesolithicum, verdronken dorpen uit de middeleeuwen of sporen van religieuze handelingen zoals offers.

Het is verboden zonder certificaat handelingen te verrichten met betrekking tot: het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor: gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.

Dit betekent bijvoorbeeld dat het verboden is om zonder certificaat tijdens het duiken archeologische vondsten te verplaatsen of mee te nemen. Ook metaaldetectie en magneetvissen onder water is verboden.

Om archeologisch erfgoed onder water te mogen behandelen is een certificaat nodig conform de protocollen van het deel

waterbodems van de SIKB BRL 4000 Archeologie. <https://sikb.nl/archeologie/richtlijnen/brl-sikb-4000>

In het Besluit Erfgoedwet archeologie is een ontheffing van deze certificeringsverplichting voor vrijwilligers in de onderwaterarcheologie opgenomen. Een vereniging van vrijwilligers mag een ontheffing van 1 jaar aanvragen bij de RCE om beperkt onderzoek onder water uit te mogen voeren. Hierbij mogen kleine onderzoekshandelingen verricht worden, zoals:

- Het meenemen van vondsten die dreigen te verspoelen
- Het meenemen van een enkele vondst ter identificatie
- Het nemen van dendromonsters.

Ook de Arbo-wetgeving speelt een grote rol in de inzet van mensen voor onderwaterarcheologie. Een professioneel duikcertificaat en beroeps medische keuring zijn noodzakelijk om mee te duiken. Dit geldt niet alleen voor duikarbeid, maar is ook van toepassing voor vrijwilligers die samen met betaalde professionals duiken. Alleen voor studenten geldt een ontheffing ten aanzien van het professionele duikcertificaat. Overigens is de Arboret niet van toepassing op vrijwilligers die in verengingsverband duiken.

Onderzoek in het veld

Opgravingsverbod en verplichte certificering

Het is verboden zonder certificaat handelingen te verrichten met betrekking tot:

het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor:

- verstoring van de bodem, of
- verstoring van een archeologisch monument, of
- gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.

Uitzondering - op land, niet onder water – is metaaldetectie tot een diepte van maximaal 30 cm. Hieraan zijn eisen gesteld.

Zie Uitzondering opgravingsverbod.

Om een certificaat te krijgen en te behouden moet er conform de KNA-eisen worden opgegraven, gedocumenteerd, geconserveerd en gerapporteerd (artikel 5.4 leden 1 en 2 Erfgoedwet). In de Regeling Erfgoedwet archeologie zijn de beoordelingsrichtlijn BRL 4000 en de KNA protocollen op land PvE, BO, IVO, Opgraven, SO en Depotbeheer en onder water PvE, BO, IVO, Opgraven, SO, AB en Depotbeheer aangewezen als richtlijn ter verkrijging (en behoud) van een certificaat (artikel 5.5 onder b Erfgoedwet). Als een certificaathouder zich niet aan de BRL 4000 Archeologie houdt, loopt deze het risico zijn certificaat te verliezen.

Verder schrijft de wet voor dat een certificaathouder een opgraving aan- en afmeldt (inclusief eerste bevindingen) bij de Minister van OCW (Archis-melding), dat deze archeologische vondsten (indien nodig) conserveert en met bijbehorende opgravingsdocumentatie overdraagt aan de eigenaar (in de praktijk is dit de deponhouder) en dat deze een rapport overlegt aan de betrokken instanties (artikel 5.6 Erfgoedwet). Houdt een certificaathouder zich hier niet aan, dan kan de Minister een bestuurlijke sanctie opleggen (artikel 8.1 Erfgoedwet).

Archeologisch onderzoek in het veld waarbij de bodem intact blijft

Voor archeologisch onderzoek op land waarbij de bodem niet wordt verstoord is geen certificaat nodig.

Het is voor iedereen toegestaan op zoek te gaan naar archeologische informatie als je de bodem intact laat. Te denken valt hierbij aan zogenaamde veldverkenning of veldinspectie, maar ook aan onderzoek van de (water)bodem met uiteenlopende remote sensing- technieken, zoals Multibeam, Side Scan sonar, Magnetometrie, Electromagnetisch, Seismiek, Grondradar of Drone. Er zijn twee voorwaarden:

- De eigenaar van het terrein moet (betredings)toestemming geven;
- Voor de vondsten en sporen geldt een meldingsplicht aan de minister van OCW (RCE; Archis), eventueel via PAN, met bericht daarvan aan de RCE. Het is overigens niet verplicht om vooraf

via Archis te melden dat dit onderzoek wordt uitgevoerd. Dit is echter wel aan te bevelen, omdat het voor andere onderzoekers interessant kan zijn om te weten dat dit onderzoek plaatsvindt. Melden via PAN: <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public/melden>

Melden via RCE: <https://formulier.cultureelerfgoed.nl/archis/vondstmeldingsformulier>

Regulier archeologisch onderzoek

Archeologisch onderzoek vindt niet lukraak plaats. In de Omgevingswet is bepaald dat een gemeente verplicht is om bij het stellen van regels in het omgevingsplan rekening te houden met het belang van het behoud van bekende en aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten. Behoud ervan vindt bij voorkeur plaats in de bodem, maar als dat niet kan, moet de gemeente eisen stellen aan de opgraving ervan. Deze eisen worden vastgelegd in de voorwaarden van een omgevingsvergunning, en vaak in de vorm van een archeologisch Programma van Eisen (PvE). De gemeente bepaalt dus wanneer, waar en hoe er archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd.

Indien bij archeologisch onderzoek de bodem wordt geroerd, moet de aanvrager van de omgevingsvergunning voor de uitvoering van het onderzoek een certificaathouder in de arm nemen. De vondsten die bij het onderzoek worden gedaan zijn eigendom van de provincie of de gemeente (in de praktijk de deponhouder), en moeten binnen twee jaar, met bijbehorende opgravingsdocumentatie, geconserveerd aan het depot worden overgedragen. Ook moet er binnen twee jaar door de certificaathouder een rapport worden geleverd en overlegd aan de betrokken instanties.

Het is mogelijk om binnen regulier onderzoek vrijwilligers mee te laten doen onder leiding van de certificaathouder. Hiervoor zijn regels opgenomen in de BRL SIKB 4000 Archeologie waaraan certificaathouders zich moeten houden. Zo is er bijvoorbeeld een 'reglement inzet vrijwilligers' nodig waarin de aard van de werkzaamheden, het doel van de inzet van vrijwilligers en de verplichtingen over en weer zijn vastgelegd. Ook dient de inzet van vrijwilligers beschreven te worden in het Plan van Aanpak voor het onderzoek. In het Programma van Eisen kan de gemeente laten vastleggen dat de inzet van vrijwilligers gewenst of noodzakelijk is.

Uitzondering opgravingsverbod

In het Besluit Erfgoedwet archeologie is een aantal uitzonderingen op het opgravingsverbod opgenomen.

Uitzondering opgravingsverbod archeologisch onderzoek met een metaaldetector

Archeologische opgravingen (artikel 5.1 Erfgoedwet: handelingen met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor versterking van de bodem, of versterking of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt) die worden verricht met gebruik van een metaaldetector, waarbij niet dieper graven wordt dan maximaal 30 cm onder het landoppervlak (het maaiveld), zijn op sommige locaties toegestaan en mogen door iedereen worden gedaan. Er zijn wel een aantal voorwaarden:

- Er is betredingstoestemming nodig van de eigenaar van het terrein;
- Archeologische vondsten moeten zo spoedig mogelijk gemeld worden bij de Minister (bijv via PAN of de RCE);
PAN: <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public/melden>
RCE: <https://formulier.cultureelerfgoed.nl/archis/vondstmeldingsformulier>
- De vondst moet gedurende zes maanden beschikbaar zijn voor wetenschappelijk onderzoek.

Waar mag niet gezocht worden met een metaaldetector?:

- Op beschermde archeologische rijksmonumenten, provinciale monumenten of gemeentelijke monumenten;
- Op terreinen waar een certificaathouder, universiteit of hogeschool aan het opgraven is (dit geldt ook voor de 'stort' die bij de opgraving hoort);
- Binnen gemeenten of bij terreineigenaren (zoals natuurorganisaties) waar een verbod op metaaldetectie geldt.

De vondsten die met een metaaldetector in de bovenste 30 cm van de bodem worden gedaan (en niet van beschermde archeologische monumenten of opgravingen afkomstig zijn of uit gemeenten met een metaaldetectieverbod) worden eigendom van de vinder of, als het een 'schat' betreft, voor gelijke delen eigendom van de vinder en de terreineigenaar.

Hierbij dient nog te worden opgemerkt dat metaaldetectie onder water en magneetvissen (onder water) verboden zijn.

Uitzondering opgravingsverbod archeologisch onderzoek op terreinen waarvan het bevoegd gezag heeft vastgesteld dat archeologisch onderzoek niet nodig is

In het Besluit Erfgoedwet archeologie is bepaald dat verenigingen die het behouden en beoefenen van archeologie als statutair doel hebben zonder certificaat archeologische opgravingen mogen

uitvoeren op terreinen waarvan het bevoegd gezag voor een omgevingsvergunning heeft besloten dat archeologisch onderzoek niet nodig is. Zo'n besluit van de gemeente is vormvrij (het kan een omgevingsvergunning zijn, maar ook een ander door het college van burgemeester en wethouders genomen besluit), maar dient wel specifiek ten aanzien van dat gebied te worden genomen. Het kan dus uitdrukkelijk niet alleen om verwachtingswaarden en vrijstellingsregels op grond van het bestemmingsplan of omgevingsplan gaan. Het feit dat de gemeente heeft geconstateerd dat geen nader archeologisch onderzoek vereist is, betekent overigens niet direct dat een amateurvereniging een opgraving kan starten. Voor de aanleg van de opgravingsput is mogelijk een omgevingsvergunning nodig. Dit volgt uit de bepalingen van het omgevingsplan en kan via het Omgevingsloket bij de gemeente worden aangevraagd. En uiteraard is overeenstemming met de eigenaar van het terrein noodzakelijk.

In welke gevallen mogen archeologische verenigingen niet onderzoek doen?:

- Op beschermde of voorbeschermde archeologische rijksmonumenten, provinciale monumenten of gemeentelijke monumenten. Een voorbeschermd monument is een terrein waarvoor het besluit tot aanwijzing als beschermd monument al is verzonden, maar het administratief nog niet in het register is ingeschreven.
- In opdracht van derden (er mag geen betalende opdrachtgever zijn. Deze dient namelijk een certificaathouder in de arm te nemen)

Verder is de vereniging verplicht:

- De verrichte handelingen en aangetroffen archeologische vondsten te documenteren;
- De vondsten te conserveren, en met bijbehorende opgravingsdocumentatie binnen twee jaar op te leveren aan het archeologisch depot (doorgaans de provincie);
- Een rapport op te stellen waarin de resultaten van de handelingen zijn beschreven, en deze binnen twee jaar aan de betrokken instanties op te leveren;
- De opgraving aan- en af- te melden bij de minister van OCW (RCE; in Archis);
- De eerste bevindingen te melden bij de minister van OCW (RCE; in Archis) twee weken na afloop van het veldwerk;
- De vereniging is **niet** verplicht zich aan de BRL/KNA Archeologie te houden, hoewel het wel raadzaam is om deze als richtlijn te gebruiken.

Eigendom van de vondsten

De wet stelt het zo: de provincie is eigenaar van archeologische vondsten uit een opgraving (en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen), met als uitzondering gemeentes waar een gemeentelijk archeologisch depot aanwezig is, dan is de gemeente eigenaar. Het maakt niet uit of je legaal of illegaal opgraaft, als je bewust op zoek gaat naar archeologie in de bodem, dan zijn de archeologische vondsten van de provincie of de gemeente (als er een gemeentelijk archeologisch depot is).

Onder een opgraving wordt verstaan: handelingen met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.

Onder een archeologische vondst wordt verstaan: een overblijfsel, voorwerp of ander spoor van menselijke aanwezigheid in het verleden afkomstig van een archeologisch monument.

Onder een archeologisch monument wordt verstaan: terrein dat deel uitmaakt van cultureel erfgoed vanwege de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of andere sporen van menselijke aanwezigheid in het verleden, met inbegrip van die overblijfselen, voorwerpen en sporen. (Dit kunnen ook niet-beschermd terreinen zijn.)

En onder cultureel erfgoed wordt verstaan: uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.

Voor vondsten met een metaaldetector gedaan binnen 30 cm onder het maaiveld geldt een uitzondering. Die zijn na een jaar van de vinder, of als er sprake is van waardevolle zaken, van de vinder en de eigenaar van de grond samen. Dergelijke vondsten moeten wel gemeld worden bij de minister van OCW (RCE; in Archis of PAN) en er moet van waardevolle vondsten (in termen van het Burgerlijk Wetboek een 'schat', schatvondsten) aangifte zijn gedaan bij de gemeente.

Hetzelfde geldt voor vondsten die OP het maaiveld worden gedaan en waarvoor niet gegraven of gewroet is (bijvoorbeeld op een geploegde akker of op de grond na een hevige regenbui). Vondsten gedaan tijdens zogenoemde veldkarteringen of veldlopen vallen hier ook onder. Die zijn na een jaar van de vinder, of als er sprake is van waardevolle zaken, van de vinder en de eigenaar van de grond samen. Dergelijke vondsten moeten wel gemeld worden bij de minister van OCW (RCE; in Archis) en er moet van waardevolle vondsten (in termen van het Burgerlijk Wetboek een 'schat', schatvondsten) aangifte zijn gedaan bij de gemeente.

Wordt de archeologische vondst bij toeval gedaan, en de eigenaar kan niet meer worden achterhaald, dan is de vondst na een jaar van de vinder, of als er sprake is van waardevolle zaken, van de vinder en de eigenaar van de grond samen. Dergelijke vondsten moeten wel gemeld worden bij de minister van OCW (RCE).

Indien een archeologische vondst wordt gedaan bij een opgraving buiten het grondgebied van enige gemeente (bijvoorbeeld in het niet gemeentelijk ingedeelde gedeelte van de Noordzee) en niemand kan zijn recht van eigendom hierop bewijzen, dan is de vondst eigendom van de Staat.

Bijlage 1 Juridische begrippenlijst

Verdrag van Valletta

Archeologisch erfgoed: alle overblijfselen, voorwerpen en andere sporen van de mens uit het verleden:

- I. waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving;
- II. ten aanzien waarvan opgravingen of ontdekkingen en andere methoden van onderzoek betreffende de mensheid en haar omgeving de voornaamste bronnen van informatie zijn; Tot het archeologische erfgoed behoren bouwwerken, gebouwen, complexen, aangelegde terreinen, monumenten van andere aard, roerende zaken, alsmede hun context, ongeacht of zij op het land of onder water zijn gelegen.

Verdrag van Faro

Cultureel erfgoed: een groep van bronnen geërfd uit het verleden die mensen identificeren, onafhankelijk van het bezit ervan, als een weerspiegeling en uitdrukking van hun voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities. Dit met inbegrip van alle aspecten van de omgeving die voortkomen uit de interactie tussen mensen en plaatsen in de loop der tijd.

Erfgoedwet

archeologisch monument: terrein dat deel uitmaakt van cultureel erfgoed vanwege de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of andere sporen van menselijke aanwezigheid in het verleden, met inbegrip van die overblijfselen, voorwerpen en sporen;

archeologische vondst: overblijfsel, voorwerp of ander spoor van menselijke aanwezigheid in het verleden afkomstig van een archeologisch monument.

cultureel erfgoed: uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden;

opgraving: handelingen als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid; handelingen met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.

Besluit Erfgoedwet archeologie

certificaathouder: degene in het bezit van een certificaat afgegeven door een certificerende instelling;

certificerende instelling: instelling als bedoeld in artikel 5.2 van de wet; die door Onze Minister hiertoe is aangewezen.

Omgevingswet

archeologische toevalsvondst van algemeen belang: onverwachte vondst in of op de bodem, anders dan bij het doen van opgravingen als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet, voor zover evident of vermoedelijk van algemeen belang uit het oogpunt van de archeologische monumentenzorg.

Burgerlijk Wetboek

Schat: een zaak van waarde die zo lang verborgen is geweest dat daardoor de eigenaar niet meer kan worden opgespoord' (artikel 5:13 lid 2 Burgerlijk Wetboek). Van de vondst van een schat moet aangifte worden gedaan bij de gemeente (artikel 5:13 lid 3 BW).

Colofon

Deze notitie is gemaakt in het kader van het FARO Uitvoeringsagenda project Samen werken aan participatie in de archeologie

Status: 12-02-2025 definitief.

Auteur: Annemarie Luksen-IJtsma,

Tot stand gekomen in samenwerking met:

Ruben Abeling, Jeroen Bouwmeester, Norbert Eeltink, Marjolein Kerkhof, Marjolijn Kok, Hetty Laverman, Toine Maas, Machteld Linssen, Liselore Muis, Tijn Pieren, Martijn van Poecke, Ludo Snijders, Harmen Spreen, Femke Tomas, Anneleen Van de Water, Channa Cohen Stuart, Nathalie Vossen, Jan van Doesburg, Marjolein Woltering, Johan Verspay en Jobbe Wijnen.

Februari 2025

Uitvoeringsagenda Faro

- werkdocument project Samen werken aan participatie in de archeologie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort

Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort

tel. 033 – 421 7 421

info@cultureelerfgoed.nl

www.cultureelerfgoed.nl